

Bilişim Etiği Etik Kuramları

H. Turgut Uyar

2004-2015

1

Lisans

© 2004-2015 H. Turgut Uyar

You are free to:

- Share – copy and redistribute the material in any medium or format
- Adapt – remix, transform, and build upon the material

Under the following terms:

- Attribution – You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
- NonCommercial – You may not use the material for commercial purposes.
- ShareAlike – If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original.

For more information:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Read the full license:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

2

Konular

1. Giriş

- Tanımlar
- Metodoloji
- Tartışma Sorunları
- Davranış İlkeleri

2. Etik Kuramları

- Faydacılık
- Deontoloji
- Toplumsal Sözleşme
- Erdem Ahlakı

3

Deskriptif Önermeler

- **deskriptif** önerme: ne olduğu
- sosyoloji, psikoloji, antropoloji, politik bilimler konuları
- örnek
  - bilgisayar kullanıcılarının %85'i yazılımların lisans anlaşmalarına uymuyor

4

Normatif Önergeler

- **normatif** önerme: ne olması gerektiği
- felsefenin konusu
- örnek
  - bilgisayar kullanıcıları yazılımların lisans anlaşmalarına uymalı

5

Ahlak Sistemi

- davranış kuralları: bireysel, toplumsal
- değerlendirme ilkeleri: toplumsal yarar, . . .
- **açık**: herkes biliyor
- **resmi değil**: zorlayıcı yetkili yok
- **akılcı**: akıl yürüterek anlaşılabilir
- **tarafsız**: bütün katılımcılar eşit

6

Kuralların Oluşturulması

- temel değerler gözönüne alınarak
- ahlak ilkelerinin dayandırıldığı zeminden yola çıkılarak
  - din
  - hukuk
  - felsefe

7

Felsefe Metodolojisi

- **diyalektik**
  - bir tez ortaya koy, ilkeyle açıkla
  - ilkeyi çeşitli durumlarda sına
  - tezini ve/veya ilkeyi uyarla

8

Diyalektik Örneği

- "Ötanazi yanlıştır
çünkü insan yaşamı kasıtlı olarak sona erdirilmemelidir"
- bilinçli ve çok acı çekiyor
- bilinçsiz ve beyin hasarı var
- genç - yaşlı
- "yaşam kalitesi"
- başka sorunlara uygulamada tutarlılık:
savaş, idam, . . .

9

Tartışma Sorunları

- felsefeciler ahlaki sorunların çözümünde anlaşıyor
  - başkaları nasıl anlaşıyor?
- başka alanlarda da uzmanlar anlaşıyor
  - ışık: dalga mı, parçacık mı?
- ilkelere anlaşılmazlık - durumlarda anlaşılmazlık
- birçok konuda anlaşma var

10

İlkeler

- etik kuramları neden gerekiyor?
  - seçme durumunda kaldığımızda karar vermemize yardımcı
  - ahlaki konuların çözülmesinde yardımcı

11

Altın Kural

- "başkaları sana nasıl davransın istiyorsan sen de onlara öyle davran"
- karşı örnek
  - Ben bir yazılım geliştiricim.
  - Başkalarının benim yazılımlarımı benim iznim olmadan çoğaltıp dağıtmaları benim için sorun değil.
  - O halde ben de başkalarının yazılımlarını onların izni olmadan çoğaltıp dağıtabilirim.

12

Konular

1. Giriş

- Tanımlar
- Metodoloji
- Tartışma Sorunları
- Davranış İlkeleri

2. Etik Kuramları

- Faydacılık
- Deontoloji
- Toplumsal Sözleşme
- Erdem Ahlakı

13

Faydacılık

▪ faydacılık

bir davranış, etkilenecek olanların en büyük kısmını en mutlu edecek sonuçlara yol açacaksa ahlaken doğrudur

▪ sonuca dayalı

Jeremy Bentham (1748-1832)

14

Faydacılık

▪ eylem faydacılığı

daha çok sayıda kişinin daha mutlu olmasını sağlayacak şekilde davran

▪ kural faydacılığı

herkes böyle davranıyorsa daha çok sayıda insanın daha mutlu olmasını sağlayacak şekilde davran

15

Faydacılık Sorun Örnekleri

▪ eylem faydacılığı

- "bir kişiyi öldürüp organlarıyla on kişiyi kurtaralım"
- "toplumun %1'ini diğer %99'un kölesi olarak çalıştıralım"

▪ kural faydacılığı

- "toplumun %1'ini köle olarak çalıştırmak toplum huzurunu bozar"

16

Faydacılığın Eleştirisi

- ahlak mutluluğa bağlanıyor
- davranışın sonucu önceden bilinmiyor: ahlak şansı
- karar vermeye yardımcı değil
  - fayda hesabı nasıl yapılacak?
- iyi sonuçların adil dağılımı?

17

Deontoloji

- insanı hayvandan ayıran akıl yürütme yeteneğidir
- bu yetenek insana ahlaki bir ödev yükler
- **ödev** dayalı

Immanuel Kant (1724-1804)

18

Kesin Buyruk

- kesin buyruk
  - insanları asla yalnızca bir amaca ulaşmak için araç olarak kullanma
  - öyle bir kurala göre davran ki, bu kural bütün insanlar için bağlayıcı olsun
- ödevler çelişirse ne olacak?

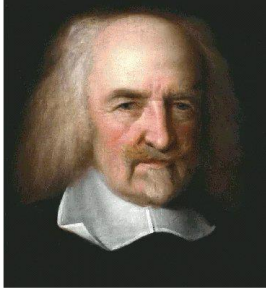
19

Kesin Buyruk Örneği

- kölelik yanlıştır çünkü
  - bir grup insan bir amaca hizmet için araç olarak kullanılmış olur
  - tarafsız ve evrensel bir kural olarak uygulanmasını kimse istemez

20

Toplumsal Sözleşme Kuramı

Thomas Hobbes (1588-1679)

- ahlak öncesi durum: herkes kendi çıkarına göre davranıyor
- özgürlük algısı var ama sürekli tehdit de var
- özgürlüğümüzün bir kısmını egemen bir yetkiye devrederiz
- **sözleşmeye** dayalı

21

Toplumsal Sözleşme Kuramının Eleştirisi

- sözleşme yoksa ahlaki sorun da yok
  - kimsenin kimseye yardım etmesi gerekmiyor
- yasaya aykırı olan ahlaka aykırı olmayabilir
  - örnek: ırk ayrımı yasaları
  - ABD, Güney Afrika (apartheid)
  - bu yasalara itaatsizlik yanlış mı?

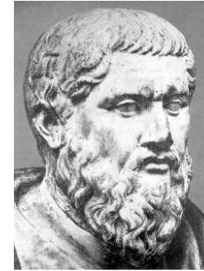
22

Haklar

▪ negatif haklar: engellenmeme	▪ pozitif haklar: desteklenme
▪ örnekler ▪ oy verme ▪ yüksek eğitim	▪ örnekler ▪ temel eğitim ▪ sağlık

23

Erdem Ahlakı

Platon (İ.Ö. 4. yy)

- iyi kişilik özellikleri edinme
- "şu durumda ne yapmalıyım" değil "nasıl bir insan olmalıyım"
- **kişiliğe** dayalı

24

Kaynaklar

Okunacak: Tavani

- Chapter 2: Ethical Concepts and Ethical Theories